

En vilande Törnrosa

Alnarps rehabiliteringsträdgårds ändrade användning och mening

Sleeping Beauty

Alnarp Rehabilitation Garden changed use and meaning

Charlotta Widebeck

Examensarbete/Självständigt arbete • 15 hp

Sveriges lantbruksuniversitet, SLU

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Trädgårdsingenjör-design

En vilande Törnrosa

Alnarps rehabiliteringsträdgårds ändrade användning och mening

Sleeping Beauty

Alnarp Rehabilitation Garden changed use and meaning

Charlotta Widebeck

Handledare: Anna Jakobsson, Sveriges lantbruksuniversitet SLU,
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Åsa Klintborg Ahlklo, Sveriges lantbruksuniversitet SLU,
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Självständigt arbete i Landskapsarkitektur

Kurskod: EX0847

Program/utbildning: Trädgårdsingenjör-design

Kursansvarig inst.: Institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2023

Omslagsbild: Foto Charlotta Widebeck (2023)

Upphovsrätt: Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd.
Illustrationerna i arbetet är författaren om inget annat anges.

Nyckelord: Alnarps rehabiliteringsträdgård, Alnarpsmetoden, dwelling, evidensbaserad design, hälsoträdgård, plats och mening, rehabiliteringsprogram, utmattningssyndrom

Keywords: Alnarps rehabilitation garden, Alnarps method, dwelling, evidence-based design, health garden, place and meaning, rehabilitation program, exhaustion syndrome

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap
Institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Sammanfattning

Alnarps rehabiliteringsträdgård ligger på Sveriges lantbruksuniversitets campus och är två hektar. Den är utformad specifikt för rehabilitering av personer med stressrelaterade sjukdomar utifrån en särskild modell som grundas i forskning från SLU. Den anlades under år 2001 och stod klar år 2002 för att ta emot sin första deltagargrupp, personer med stressrelaterad ohälsa som skulle genomgå ett rehabiliteringsprogram. Under åren har flera deltagargrupper med olika behov kommit till platsen för rehabilitering samtidigt som det har genomförts forskning på deltagarna för att ta reda på vilka resultat rehabilitering i trädgård ger jämfört med traditionell rehabilitering som erbjuds på sjukhus. År 2019 avslutades rehabiliteringsprogrammen. Detta arbete utforskar vad som har hänt på platsen efter avslutet. Det utforskar anledningen till avslutet, hur den används idag samt hur det påverkat platsens utformning och skötsel. Det beskriver även med hjälp av teorier om plats och mening hur avslutet kan ha påverkat personer som har arbetat i och anlagt trädgården och personer som ser trädgården som en förebild, till exempel de som har tagit inspiration av den och anlagt liknande trädgårdar på andra platser.

Metoden i arbetet har främst utgjorts av intervjuer med personer som har varit delaktiga i trädgårdens tillblivelse och forskning under dess verksamma tid men även personer som använder sig av platsen idag. Utöver detta ingår en litteraturstudie kring fakta om rehabiliteringsträdgårdar och Alnarps rehabiliteringsträdgård samt begreppen plats och mening. Målet är att utreda vad som hänt med utformning, användning och skötsel efter år 2019 och även reflektera över hur en plats ändrade användning kan påverka trädgårdens utformning och skötsel, men även hur det kan påverka personer som har koppling till trädgården. Syftet är att bidra med en diskussion kring den förändrade användningens betydelse och som kan utgöra ett underlag för beslut vad gäller andra rehabiliteringsträdgårdar.

Anledningen till att rehabiliteringsprogrammet avslutades var ekonomi samt omorganisering. Trädgården används idag av företag samt för undervisning och forskning, men de som använder sig av trädgården är inte beroende av trädgården i sig. Det finns en vilja att fortsätta använda trädgården för det syftet den en gång anlades för. Men det finns även en motsatt syn som belyser att trädgården borde få nya användningsområden, eftersom det kan vara positivt med förändring.

Trädgårdens ursprungliga utformning finns fortfarande kvar, men skötseln är extensiv av ekonomiska skäl och för att deltagarna inte är där och pysslar om trädgården som en del av rehabiliteringsprogrammet. Detta bidrar till att trädgården inte upplevs på samma sätt som den gjorde under åren före 2019, eftersom den välskötta och befolkade känslan är borta. Att trädgården sköts och upplevs annorlunda påverkar dess betydelse och mening. Det är delvis aspekten att skötseln är nedsatt som gör att platsens mening påverkas, men även att personerna som tog del av rehabiliteringen i trädgården inte är där och använder sig av den. Båda dessa faktorer kan vi koppla till uttrycket *dwelling* som menar att en plats får mening då personer interagerar med omgivningen på ett personligt plan. Andra teorier som kan kopplas till resultatet av de utförda intervjuerna är teorier om hur platsens mening kan påverkas beroende på hur vi besöker den och vad vi har för relation till den.

Nyckelord: Alnarps rehabiliteringsträdgård, Alnarpsmetoden, *dwelling*, evidensbaserad design, hälsosträdgård, plats och mening, rehabiliteringsprogram, utmattningssyndrom

Abstract

The Alnarp Rehabilitation Garden is located on two hectares of the Swedish University of Agricultural Sciences (SLU) campus in southern Sweden. Its design was based on scientific models for rehabilitation gardens that were developed at the University, and operated as a collaboration between SLU, Region Skåne, and Forsäkringskassan. It was installed in 2001 and received its first group of participants in 2002: people with stress-related illnesses who were to undergo a rehabilitation program.

Over the course of seventeen years, various participant groups with different needs have come to the site for rehabilitation. Many scientific reports clearly demonstrate the success of this type of rehabilitation for all user groups, compared to the traditional rehabilitation offered in hospitals. In 2019, however, the rehabilitation garden stopped accepting participant groups. Today, the garden is used by classes at the university and also by companies conducting research on environment and human health.

This paper explores what has happened at the site since the program ended in 2019, and reflects on how a place's changed use can affect the garden's design and maintenance. Using theories of place and meaning, it seeks to uncover the effects of the program closure on those with a connection to the place. The aim is to contribute to a discussion about the significance of the changed use to inform future decisions regarding this and other rehabilitation gardens.

The main research method for this paper consisted of interviews with people who have been involved in the garden's creation and research projects during its operating time, as well as people who use the garden today. In addition, a literature study was conducted into rehabilitation gardens, the Alnarp Rehabilitation Garden, and concepts of place and meaning. It uses the "dwelling theory" as a contextual framework to demonstrate how the meaning of a place is constructed through our physical experience and interaction and how that forms the basis of our relationship to a place. While there is a desire amongst user groups to continue using the garden for its original purpose, there are also those who believe change can be positive and are open to exploring new uses for the site. Further research is needed to understand how the changes that have taken place have affected all user groups, and to determine what the future of the garden might hold.

Keywords: The Alnarp Rehabilitation Garden, Alnarp Method, dwelling, evidence-based design, health garden, place and meaning, rehabilitation program, exhaustion syndrome

Innehållsförteckning

Inledning	6
1.1 Bakgrund.....	6
1.2 Mål och syfte.....	7
1.3 Frågeställningar	7
Metod och teori	8
2.1 Insamlingsmetoder.....	8
2.1.1 Litteraturstudie	8
2.1.2 Intervjuer.....	8
2.1.3 Första intervjugruppen.....	9
2.1.4 Andra intervjugruppen	10
2.2 Analysmetoder	10
Resultat, analys och diskussion	12
3.1 Starten	12
3.2 Rehabiliteringsprogrammets tidslinje	13
3.3 Rehabiliteringsprogrammets uppbyggnad 2001-2019	13
3.4 Resultat av forskningen i rehabiliteringsträdgården.....	13
3.5 Rehabiliteringsträdgården i Alnarp som förebild	14
3.6 Användningen av trädgården idag	15
3.7 Utformningen och skötseln av trädgården idag	16
3.8 Rehabiliteringsprogrammets upphörande.....	17
3.9 Platsens mening för de som skapade trädgården	18
3.10 Dwelling i rehabiliteringsträdgården då och nu	20
3.11 Plats och mening ur ett upplevelse- och tidsperspektiv	22
3.12 Platser med historia - parallellen med Kronborg Slott.....	22
3.13 Törnrosaperspektivet	23
3.14 Metoddiskussion	23
Slutsatser och avslutande reflektioner	25
4.1 Slutsats	25
4.2 Tankar som har väckts under arbetet	26
4.3 Framtida forskning	27
Referenser	29
Tack	33

Inledning

1.1 Bakgrund

Människan har använt naturen som en läkande och helande kraft sedan antiken (Engström, et al. 2022:72). Tanken på en hälsoträdgård är gammal och nämns redan som fenomen i vad som ses som det första litterära verket, Gilgamesheposet (Engström, et al. 2022:72). I Sverige var det under den industriella revolutionen på 1700-talet som befolkningens hälsa kopplades till utemiljöer och det anlades flera offentliga parker med hälsoperspektiv (Grahn, 2012:208).

Under 1800-talet ansågs gröna miljöer ha hög status och det anlades bland annat många sjukhus med tillhörande parker i tron att det hjälpte patienterna i deras läkande (Johansson & Küller, 2005:245). Under 1900-talet gick trädgårdens status inom vården i vågor. Den medicinska vårdens framsteg ledde till ett minskat intresse för alternativa behandlingsformer under 1900-talet (Bengtsson, 2018 et al.:11). Från omkring 1980 började dock forskning visa på trädgårdens roll för återhämtning och hälsa. Detta blev en start på en ny era för hälsoträdgården och trädgårdar för rehabilitering i Sverige (Bengtsson, et al. 2020).

I en undangömd del av SLUs campus i Alnarp ligger en rehabiliteringsträdgård (se figur 1-3). Den har tagit form tack vare forskning kring trädgårdens och trädgårdsarbetets betydelse för återhämtning. Trädgården har kommit att bli en förebild för utformning av andra liknande trädgårdar eftersom det är den första svenska trädgården som bygger på evidensbaserad design för rehabilitering, med det menas att den är uppbyggd utifrån olika modeller som grundas i forskning kring rehabiliteringsträdgårdar (Grahn & Ottosson, 2010:165).

Åren 2001-2019 togs deltagare emot för att rehabiliteras med hjälp av trädgården som plats, med trädgårdsarbete och med terapi för forskning. De senaste fyra åren används inte trädgården på samma sätt som den konstruerades för och en av de intervjuade i arbetet beskriver att den har legat i vila, som en sovande Törnrosa, en skönhet som nu är övervuxen med potential att väckas. Frågan väcktes hur den används idag och varför och även hur dess ändrade användning har påverkat meningen med platsen för personer som varit involverade. Det finns olika teorier som beskriver hur en plats får sin mening som är talande för Alnarps rehabiliteringsträdgård och de som skapat den och har den som förebild.

Figur 1. Karta över delar av Skåne, den svarta pilen visar var Alnarps rehabiliteringsträdgård ligger (Topografisk webbkarta, Lantmäteriet© 2023).

Figur 2. Karta över Alnarp campus, den svarta pilen visar var rehabiliteringsträdgården ligger (Fastighetskartan, Lantmäteriet© 2023).

Figur 3. Flygfoto med rosa markering som visar Rehabiliteringsträdgården. (Ortofoto, Lantmäteriet© 2022).

1.2 Mål och syfte

Idag saknas information om vad som händer på platsen efter avslutet av forskningsprojekt med deltagargrupper. Det är därför relevant att presentera varför projektet avslutades och hur platsen används och ser ut idag. Målet med arbetet är att redogöra för vad som har hänt med Alnarps rehabiliteringsträdgård efter att forskningsprojekten med deltagargrupper avslutades år 2019. Målet är även att diskutera hur det har påverkat uppfattningen och betydelsen av platsen, för de som skapat den, för de som har använt den och för de som ser den som en förebild.

Syftet med studien är att fylla informations- och kunskapsgapet och bidra med en diskussion kring den förändrade användningens betydelse. Det är värdefullt för framtida utformningar av likdanande trädgårdar då Alnarps rehabiliteringsträdgård är en förebild och det därför kan finnas ett intresse för hur den används idag och hur det påverkar personerna som är involverade i den.

1.3 Frågeställningar

- Vad har hänt med Alnarps rehabiliteringsträdgård efter att rehabiliteringsprogrammen upphörde år 2019 vad gäller utformning, skötsel och användning?
- Hur har platsens mening förändrats för de som var med och skapade trädgården och för de som har platsen som förebild?

Metod och teori

2.1 Insamlingsmetoder

2.1.1 Litteraturstudie

Litteraturstudien innefattar dels rehabiliteringsträdgårdens historia, Alnarps rehabiliteringsträdgård, där en bred sökning har gjorts. Dels har teorier om plats och mening där huvudsakligen Yi-Fy Tuans bok *Space and Place: The Perspective of Experience* (1977) har använts som den främsta källan, med komplettering av artiklar om begreppet och dess teorier. Det redogörs närmare nedan under Analysmetoder och under Resultat, analys och diskussion. Informationen har hittats genom vetenskapliga artiklar, webbsidor och böcker. Biblioteket på Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp samt Malmö stadsbibliotek har använts för att få tillgång till material. Även söksidor som Primo och Scopus, PubMed, Google samt Google scholar har använts.

Keywords som använts för sökningarna: rehabilitation, exhaustion disorders, evidence-based health design, horticulture therapy, trädgård, rehabiliteringsträdgård, hälsoträdgård, miljöpsykologi, alnarpsmetoden, ART, place and meanings, place, dwelling osv.

2.1.2 Intervjuer

Då delar av frågeställningarna, framför allt om skötsel och uppfattning av platsen, inte enbart går att besvara utifrån litteratur har även intervjuer genomförts. Intervjuerna är kvalitativa, vilket betyder att de har en öppen karaktär och att målet är att genom dialog utvinna material som sedan ska analyseras (Klingberg & Hallberg, 2021:88). Den öppna karaktären var lämplig för detta arbete då syftet är att redogöra för vad som händer på platsen idag utifrån olika perspektiv och öppenheten leder till att svaren kan bli så breda som möjligt.

Intervjumetoden som använts är den tematiskt öppna intervjun. Den är öppen på så sätt att öppna frågor använts för att ge frihet i svaren från de intervjuade. Det finns dock en viss struktur då teman tagits fram som en guide för att hålla svaren och själva intervjun inom en viss ram. Det kan därför kallas för en semistrukturerad öppen intervju, vilket innebär att teman tagits fram för att tydliggöra vad som önskas svar på (Klingberg & Hallberg, 2021:190).

Ursprungstanken var att intervjua tre personer som varit delaktiga i projektet med olika kompetens och ansvar för projektet. Efter dessa intervjuer upplevdes ett behov av fler informanter eftersom personerna som valts ut endast kunde svara på en del av frågeställningarna då de inte arbetar på platsen idag. Under intervjuerna nämndes andra namn som de intervjuade menade hade information som kunde vara värdefull för arbetet. Detta kan liknas vid snöbolls-effekten som innebär att en under processens gång tar hjälp av den intervjuade för att få tag på flera att intervjua som är relevanta för ämnet, likt en snöboll som rullar och blir större och större (Trost, 2010:141). Snöbollsurval är lämpligt vid strategiska urval för kvalitativa intervjuer (Trost, 2010:141) och rekommenderas om det är svårt att hitta lämpliga deltagare för intervjuerna (Bryman, 2018:245). I detta fall var det svårt på grund av bristen på information om vilka som använder trädgården idag, detta uppkom under intervjuerna med den första urvalsgruppen.

De intervjuade kunde sedan delas in i två grupper, de som var med under projektet med deltagare (första gruppen, se tabell nedan) och de som använder trädgården/platsen idag (andra gruppen). Då de två grupperna har olika erfarenheter och besvarar olika frågor så har två skilda intervjumallar utformats.

2.1.3 Första intervjugruppen

Då intervjuerna som utförts är kvalitativa lämpar sig ett systematiskt urval för att säkerställa att samtliga intervjuade är relevanta för arbetet (Holme, et al. 1997). Antalet av urvalet är litet då det öppnar upp för att gå djupare i intervjuerna (Kvale, et al. 2014:156). Urvalet bestäms efter behovet av intervjudeltagare för att få reda på den information som efterfrågas (ibid.).

Urvalet i den första gruppen består av personer som jobbat med projektet från början. Dessa är Patrik Grahn, landskapsarkitekt och forskare på SLU. Sara Kyrö Wissler, projektledare och koordinator för Alnarps rehabiliteringsträdgård från 2006 till 2020 och Frederik Tauchnitz, landskapsarkitekt och trädgårdsmästare. Dessa personer har systematiskt valts ut då de är sakkunniga inom ämnet och har arbetat med Alnarps rehabiliteringsträdgård under tiden det bedrevs forskning med deltagargrupper. De bidrar tillsammans ett brett perspektiv då de har haft olika roller i trädgården och därav antas de kunna ge den information som efterfrågas för detta arbete.

<i>Teman</i>	<i>Detaljer</i>
<i>Avslutningen av projektet med deltagarna</i>	<i>Varför slutade det? Hur slutade det? Hur togs det emot? Hur påverkar det trädgården?</i>
<i>Trädgårdens användning idag</i>	<i>Hur används den idag? Fyller den samma syfte? Varför används den så? Vilka behov finns för de som använder den?</i>

Utformningen	<i>Hur har utformningen påverkats? Vad har ändrats? Varför har det ändrats? Hur påverkar det användningen idag?</i>
Skötseln	<i>Har skötseln påverkats? Varför och hur? Hur påverkar detta användningen idag?</i>

2.1.4 Andra intervjugruppen

Då ett antal namn nämndes under flera av intervjuerna under temat ”Vad som händer i trädgården idag” blev det relevant att fortsätta intervjuprocessen med ytterligare intervjuer. Detta bidrog till att ett så kallat snöbollsurval (se förklaring under rubrik ”4.2 Intervjuer”) gjordes med de tidigare intervjuerna som grund.

Den andra intervjugruppen består av personer som nämndes av de tidigare intervjuade. Under dessa intervjuer nämndes många nya namn som var relevanta för arbetet. Det var personer som bedriver projekt i trädgården idag. Då de intervjuade i första gruppen hade svårt att svara på temat ”Trädgårdens användning idag” så beslutades att intervjua två av personerna som antogs kunna svara på denna fråga. Personerna som intervjuades var Caroline Hägerhäll, professor vid Institutionen för människa och samhälle som arbetar i lokalerna i rehabiliteringsträdgården med labbet Sensola och Love Silow, landskapsarkitekt och tidigare kock som arbetar med masterprogrammet Food and landscape som använder rehabiliteringsträdgården i sin undervisning. Det blev nödvändigt med en ny intervjumall, då det blir en djupdykning på ett av de teman som diskuterats i tidigare intervjuer, användningen av trädgården idag.

<i>Teman</i>	<i>Detaljer</i>
Användning	<i>Hur används trädgården idag? Varför används den så? Varför just rehabiliteringsträdgården?</i>
Problem	<i>Vad finns det för behov? Påverkar det användningen?</i>
Förändring	<i>Hur har platsen förändrats? Påverkas arbetet av förändringen?</i>

2.2 Analysmetoder

När samtliga intervjuer var gjorda transkriberades de med hjälp av words diktafon. Sedan renskrevs alla intervjuerna två gånger samtidigt som de spelades upp för att säkerställa och miniminera missförstånd och feltolkningar. När de var renskrivna skrevs de ut för att kodas. Kodningen är den vanligaste formen av dataanalys och resulterar i att forskaren går igenom varje liten detalj i materialet (Kvale, et al. 2014:242). I Allan Brymans bok Samhällsvetenskapliga metoder

(2018:700) finns det en guide som tydligt beskriver hur kodningen ska gå till. Den var till stor användning under processen. Intervjuerna bearbetades en efter en och sedan skapades koder. Koderna är ord, meningar eller stycken som känns relevanta. Det kan vara något som överraskar, som känns igen från tidigare forskning, som intervjuaren beskriver som viktig information eller som upprepas flera gånger eller av flera av de intervjuade (Löfgren, 2019). Sedan användes tematisk analys för att sammanställa materialet (Bryman, 2018:702). Koderna grupperades då med hjälp av överstyckningspenna i olika färger och sedan sorterades dessa under separata rubriker, teman som är kopplade till frågeställningen. Dessa teman blev ett underlag som kunde användas med teorierna om plats och mening samt informationen från litteraturen.

När deltagare till Alnarps rehabiliteringsträdgård slutade komma till platsen ändrade den mening. Att platsen ändrar mening påverkar platsen i sig och även de som har en relation till platsen. Det finns teorier om plats och mening, hur det påverkar platsen och vad det gör med de som har en relation till platsen. Dessa teorier blir relevanta för arbetet då det går att dra kopplingar mellan dem och Alnarps rehabiliteringsträdgård som plats.

Teorin om plats och mening handlar om hur en plats kan ha mening för människan mer än bara ett fysiskt ställe att vistas på. Begreppet plats har många förklaringar och definitioner. Olika teorier beskriver plats på olika sätt. Hur och varför en plats blir en plats och vilken mening den kan fylla och även hur den kan ändras under tid (Smaldone, et al. 2005:397). Plats kan vara ett litet hörn av ett rum men det kan också vara stort, som en hel planet. Det kan vara en öppen plats som är välbesökt samtidigt som det även kan vara en undangömd eller privat del som färre individer har en relation till. En plats kan komma att spela en stor roll i en persons liv, det kan vara både positivt och negativt. En stor upplevelse i en persons liv, dålig eller bra, kan prägla uppfattningen och känslan inför en plats (Palang & Saar, 2009:11 och 12).

I artikeln Place står att läsa om hur ordet plats definieras utifrån tre kategorier, geografisk plats, utseende och känsla för platsen (Cresswell, 2009:2 och 5). Med geografisk plats menas en plats som är bunden till koordinater och har mätbara avstånd från en annan plats. Utseende, är allt det materiella på platsen. Det kan vara det som finns på platsen och dess omgivning i form av byggnader eller natur. Känsla för platsen är individuell och kan påverkas av erfarenheter, associationer, händelser och ha en social koppling. Det är känslan för platsen som kommer lyftas i detta arbete.

Plats och mening har använts som teoretisk grund för analysen och diskussionen då det finns många kopplingar att dra till frågeställningarna om platsens mening för de som skapat trädgården samt har den som förebild. Teorierna är relevanta för att förklara hur och varför platsens mening påverkas av den förändrade användningen.

3.2 Rehabiliteringsprogrammets tidslinje

Från 2001 till 2019 tog Alnarps rehabiliteringsträdgård emot flera grupper för behandling. Varje grupp omfattade ca sju personer och det genomfördes även forskning kring gruppernas behandlingsresultat. Projektet var i samverkan med arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Region Skåne. (Ekstam, et al. 2021:147). Från 2002 till 2012 kom, som ursprungstanken för trädgården var, grupper med deltagare som led av stressrelaterad ohälsa till trädgården (Engström, et al. 2022:212). Åren 2010–2012 fick även personer med Parkinson sjukdom behandling med i rehabiliteringsträdgården (Pálsdóttir, et al. 2020). Patienter med stroke fick möjlighet att använda trädgården 2013-2014 (Engström, et al. 2022:212) och 2018 fick personer med demenssjukdom hjälp (Engström, et.al. 2022:212). Under åren 2015 – 2019 skedde ett forskningsprojekt som kallades Naturlig etablering och är arbetslivsinriktad rehabilitering för nyanlända (Ekstam, et al. 2021:145). Det var det sista projekt med deltagargrupper som ägde rum på platsen.

3.3 Rehabiliteringsprogrammets uppbyggnad 2001-2019

Grupperna följde ett schema och en behandlingsplan och på platsen fanns utöver forskare inom grön näring även psykoterapeut, fysioterapeut och arbetsterapeut (Grahm & Stigsdotter, 2003:40). Deltagarna kom till trädgården på morgonen och spenderade fyra och en halv timme i trädgården fyra dagar i veckan (Engström, et al. 2022:225). Programmets längd varierade mellan 8, 12 och 24 veckor (Sveriges lantbruksuniversitet, 2019). När de olika grupperna genomgick behandling i trädgården genomfördes forskning på de olika grupperna gällande upplevd stress, smärtupplevelse med mera. Forskningen visade att rehabilitering i trädgård är en effektiv behandlingsmetod för en minskning av dessa symtom (Grahm & Ottosson, 2010:9). Nedan presenteras en del av forskningens resultat.

3.4 Resultat av forskningen i rehabiliteringsträdgården

Forskningen visade att resultatet av att delta i rehabiliteringsprogrammet i Alnarps rehabiliteringsträdgård var gynnsamt för deltagarna som var sjukskrivna på grund av stress och utmattning. Det finns flera rapporter som redovisar de goda resultaten som rehabiliteringen gav, nedan följer ett av flera exempel.

I en rapport skriven av Peter Währborg, Ingemar F. Petersson och Patrik Grahm (2014) beskrivs hur de stressrelaterade symptomen sjönk kraftfullt under behandling i trädgården. Arbetsförmågan hos deltagarna ökade också och effekterna av behandlingen var långvariga. Av deltagarna som varit sjuka i mer än två år och lidit av trötthet, smärta och depression, uppgav 66% att de kände mindre smärta. 67% var tillbaka på arbetsmarknaden, det vill säga att de arbetade deltid, heltid,

var arbetstränande eller var arbetssökande. Rapporten redovisar även för minskade kostnader för vården för de som rehabiliterades i Alnarps rehabiliteringsträdgård jämfört med de som fick vanlig sjukvård.

3.5 Rehabiliteringsträdgården i Alnarp som förebild

Alnarps rehabiliteringsträdgård har kommit att bli en förebild för utformning av andra hälsofrämjande utemiljöer och en modell har beskrivits som kallas Alnarpsmetoden (Engström, et al. 2022:219). I Jönköping ligger till exempel Länssjukhuset Ryhov där en grönstrukturplan har tagits fram med hjälp av Alnarpsmetoden för utveckling av grönområdet som tillhör sjukhuset (Bengtsson, et al. 2020:7). Alnarpsmetoden ligger också till grund för ett projekt i centrala Täby i Stockholm där kommunen vill främja invånarnas hälsa och välmående. Detta genom ett så kallat hälsotråk som tagits fram med hjälp av forskare på SLU där Täbys parker binds samman och blir mer lättillgängliga (Täby kommun, 2022).

Alnarps rehabiliteringsträdgård har även använts under planeringen av minneskliniken takträdgård i Malmö. År 2016 utfördes en pilotstudie i Alnarps rehabiliteringsträdgård med hjälp av deltagare med demens och personal från minneskliniken. Resultaten av studien visade att trädgården hade en positiv inverkan på deltagarnas välmående och minne och fick ligga till grund för designprocessen av Minneskliniken takträdgård (Bengtsson, et al. 2020:9,10).

Naturunderstödd rehabilitering (NUR) är en behandlingsform som har utvecklats med Alnarps rehabiliteringsträdgård som grund. Den ökade kunskapen från forskning om rehabilitering utomhus i kombination med behovet av rehabilitering av långtidssjukskrivna under åren 2008-2012 ledde till ett ökat intresse och diskussioner angående hur möjligheterna för en spridning av Alnarps rehabiliteringsträdgård kunde ske inom Skåne. Då behandlingsmetoden kräver stora finansiella resurser hittades ett mindre kostsamt genomförande där vistelse på gårdar, i deras naturmiljöer, i Skåne kombineras med besök på vårdcentral. År 2012-2013 drev Region Skåne, SLU, Europeiska socialfonden, Lantbrukarnas riksförbund, Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen ett projekt där de startade upp elva gårdar för naturunderstödd rehabilitering (Engström, et al. 2022:520).

En av de intervjuade berättade att förfrågningar om rundturer och studiebesök i rehabiliteringsträdgården kommer in nästan varje vecka. Det framkommer även på flera ställen att Alnarps rehabiliteringsträdgård anses vara ledande inom grön rehabilitering (Västra Götalandsregionen, 2022). Då trädgården är en förebild men används i annat syfte idag uttrycktes en oro hos de intervjuade. De menade att det kan verka utifrån som att SLU inte bryr sig om trädgården och inte anser den ha ett värde. Trots att detta inte var anledningen till att forskningsprojektet slutade.

3.6 Användningen av trädgården idag

Idag ligger trädgården enligt de intervjuade under Institutionen för människa och samhälle och Institutionen för landskapsplanering. Programmet för odlad mångfald (POM) använder delar av trädgården och även delar av lokalen. Även Sensola som är ett multisensoriskt labb använder lokalerna. Kurser hålls också på platsen, till exempel kursen Hälsoträdgårdar, sommarkursen Experimentell odling, och delar av Mastersprogrammet Food and landscape. En av de intervjuade berättade också att det kommer förfrågningar nästan en gång i veckan om studiebesök i trädgården.

Gemensamt för de intervjuade som använder platsen idag är att de inte är i behov av själva platsen i sig. De hade kunnat bedriva sin forskning eller undervisning på något annat ställe än i rehabiliteringsträdgården förklarade dem i intervjuerna. De menade dock att trädgården är en resurs och att de uppskattar att ha tillgång till den. Masterprogrammet Food and Landscape använder bara trädgården till viss del då de har rundvandring i trädgården vid kursstart och studerar då det ätbara i den, berättade en av de intervjuade. Det berättades också om hur planen från början var att ha trädgården som utgångspunkt för hela programmet. Detta ändrades dock av två anledningar, delvis för att beslutet om vilka som skulle ha tillgång till platsen ändrades, då det fanns fler intresserade. Det ansågs också att masterstudenterna skulle bli för isolerade om programmet ägde i rehabiliteringsträdgården, då den ligger avskilt från resten av campus. Det blev alltså ett socialt problem konstaterade en av de intervjuade.

Sensola använder sig också av Alnarps rehabiliteringsträdgård idag. Sensola är ett laboratorium som forskar på hur utemiljön påverkar människan. De använder teknik genom att mäta testpersoners hjärtfrekvens, hjärtfrekvensvariation, hudkonduktans och andning. De använder sig också av frågeformulär för att mäta resultaten. De håller till i lokalerna i rehabiliteringsträdgården och utför även fältstudier (Sveriges lantbruksuniversitet, 2022). Vid intervjun med en av de som arbetar med forskningen på Sensola framkom det att de inte är beroende av platsen i sig, utan hade lika väl kunnat arbeta på en annan plats. Från början var tanken att de skulle använda sig av grupperna med deltagare men det ändrades när projektet slutade och det är ingenting som påverkar deras resultat enligt den intervjuade.

Det bedrivs fortfarande verksamhet i rehabiliteringsträdgården och den är fortfarande inriktad på utbildning och forskning. Den stora skillnaden är som skrivet ovan att forskningen som bedrivs idag inte har ett behov av platsen i sig utan hade kunnat drivas på andra ställen. Dock ansåg de intervjuade att de uppskattar att det är rehabiliteringsträdgården som de får vara i då miljön kan användas av dem. Det framkom även i intervjuerna att forskningsprojekt kopplade till rehabiliteringsträdgården hade kunnat äga rum på platsen. Så ett tänk och vilja att fortsätta projekten i trädgården finns. Två stora projekt som av olika anledningar inte blivit av har varit på gång. Det ena projektet var ett EU projekt som skulle ske 2022 (Nordregio, 2022) för Europas universitet och regioner med mål att öka kunskapen om naturbaserad terapi. Det var tre bidrag som fick beviljat stöd och en av de intervjuade berättar att deras ansökan hade hamnat på fjärdeplats av 56 bidrag.

Den intervjuade berättade även att Region Skåne hade erbjudit sig att bidra ekonomiskt om det hade varit så att ansökan beviljades. Detta hade bidragit till en ökad budget och återuppbyggnad av trädgården och även besök från forskare från hela Europa. Det andra projektet som inte blev av var ett projekt med cancersjuka som skulle få ta del av rehabiliteringsträdgården i forskningssyfte. Den intervjuade berättade att år 2018 ingick Region Skåne och SLU ett samarbete då de skulle arbeta med personer med struphuvudcancer som är under behandling. Allt var klart och personerna som skulle få ta del av behandlingen hade redan lottats ut. Dessvärre blev det en miss att ta ut bidraget som Region Skåne hade skickat till fakulteten och när de skulle ta ut det hade pengarna tagits tillbaka och lagts på annat då det hade dröjt för lång tid. Projektet blev på grund av det nedlagt och inga cancerpatienter fick ta del av trädgården.

Trots att rehabiliteringsträdgården hade kunnat användas i med sitt ursprungliga syfte ifall vissa saker hade fallit på plats uttryckte flera av de intervjuade fördelar med att den används på ett annat sätt idag. Det ger till exempel mer utrymme för undervisning och har öppnat upp trädgården för fler än bara forskare och deltagare. Det är dock tydligt att de intervjuade inte är ense om detta utan det även finns en vilja att fortsätta med projektet som det var tänkt från början.

3.7 Utformningen och skötseln av trädgården idag

Skötseln har påverkats sedan deltagarna slutade komma till trädgården. Flera av de intervjuade berättade att skötseln har försämrats efter att behandling av deltagarna slutade. Detta beror enligt dem på att finansiering från externa aktörer uteblivit och därmed har trädgårdens skötsel lämnats över till odlingsenheten som har yttersta ansvaret för skötseln för hela Alnarps parken. Tidigare fanns det personal som hade Alnarps rehabiliteringsträdgård som ansvar och det lades fler timmar på skötsel än det gör idag på platsen. Deltagarna hjälpte även till i den mån de hade möjlighet. Detta gjorde att platsen då var välskött och beskrevs som hemtrevlig, en beskrivning som är återkommande i samtliga intervjuer. Idag utförs istället en bas-skötsel i rehabiliteringsträdgården vilket innebär att hålla ogräsfritt, klippa gräs och häckar och hålla grusgångar relativt fria. Det nämndes också att trädgården är svårskött då det är svårt att komma in med stora gräsklippare och gångarna har blivit mer igenvuxna genom åren.

Samtliga intervjuade höll med om att den ursprungliga formen finns kvar som grund även om den beskrivs som mer igenvuxen och åsidosatt. Trots att strukturen finns kvar saknas hantverket och de som arbetar i trädgården idag berättade att den ger ett övergivet och rufft intryck. Under intervjuerna nämnde flera att hemkänslan som var en stor del av trädgårdens karaktär tidigare nu är borta. En intervjuad uttryckte att trädgården ligger i Törnrosasömn, vilket stämmer bra in på beskrivningen i övrigt.

De två intervjuade som arbetar i trädgården idag menade att skötseln inte påverkar deras arbete i trädgården. Kurserna som hålls i rehabiliteringsträdgården berikas av att fantasi får användas av studenterna och att det finns kvar exempel på

”dåliga” lösningar för studentens lärande. Det uttrycktes också ett visst missnöje över att skötseln blivit eftersatt. Rensning av ogräs som krattas ut i gångarna och ligger kvar då det antagligen inte prioriteras eftersom de inte tror att någon är i trädgården på dagarna enligt en intervjuad (se figur 6 & 7). Möblerna ligger huller om buller och är inte alltid hela och samma sak gäller en pergola som beskrivs som trasig och oanvänd. Anledningen till missnöjet från den intervjuade är att de som kommer för att besöka platsen hade kunnat få ett trevligare intryck om den hölls efter bättre. Men i stort påverkar inte den nedsatta skötseln de som arbetar på platsen idag.

Figur 6 och 7. Två övervuxna bänkar i Alnarps rehabiliteringsträdgård (Fotografi: Charlotta Widebeck, juli 2023).

3.8 Rehabiliteringsprogrammets upphörande

År 2019 kom de sista deltagarna för behandling i Alnarps rehabiliteringsträdgård. Det sista forskningsprojekt som utfördes i Alnarps rehabiliteringsträdgård kallades ”Naturlig etablering” som innebar att nyanlända fick arbetslivsinriktad rehabilitering efter krigstrauman (Ekstam, et al. 2021:145). Vid intervjuer med personerna som arbetade med trädgården under dessa år framkom det att ekonomin var den största orsaken till att grupperna slutade få möjlighet att komma till platsen. De berättade att bedriva forskning med så många medicinska professioner kostade mycket pengar och krävde extern finansiering vilket blev problematiskt.

Till en början tillhörde rehabiliteringsträdgården SLU, en av de intervjuade kallade den för en SLUangelägenhet. Under en omorganisation hamnade rehabiliteringsträdgården under en fakultet och tillhörde en liten institution, institutionen

för arbetsvetenskap ekonomi och miljöpsykologi. Detta bidrog till att den finansiella delen blev ett ännu större problem då den inte längre var en SLUangelägenhet.

SLU fick förfrågningar om fortsatt finansiering från Region Skåne men universitetets ledning ansåg att det blev problematiskt med kontinuerlig forskningsfinansiering berättar en av de intervjuade. Delvis ville Region Skåne fokusera på olika forskningsgrupper vilket ledde till ett glapp där rehabiliteringsträdgården stod utan pengar men med en fullt utrustad rehabiliteringsträdgård, vilket en av de intervjuade menade var ohållbart då den tillhörde en liten institution. En annan av de andra intervjuade förtydligade också att det som hela tiden måste finnas med i besluten är att universitetet inte kan bedriva en regelrätt vårdverksamhet, då universitetens intresse ligger i forskning och utbildning.

Då ekonomin blev för ansträngd för att fortsätta med forskningsprojekt med deltagare i trädgården började SLU leta efter nya användningsområden och inriktningar för rehabiliteringsträdgården. Där undervisning och forskning fortfarande skulle vara centrala. Det poängterades även i en av intervjuerna att trädgården är en forskningsarena och inte en renodlad rehabiliteringsträdgård, vilket ligger till grund för besluten.

3.9 Platsens mening för de som skapade trädgården

Under intervjuerna yttrades skilda uppfattningar om rehabiliteringsprogrammets upphörande. För vissa uttrycktes ett driv och en vilja att fortsätta, att behålla och utveckla platsen med samma syfte och funktion som var tänkt från början. Medan andra tyckte att förändringen inte nödvändigtvis behövde vara negativ, då det har gett möjlighet för en annan användning av platsen. Till exempel en möjlighet att öppna upp och göra trädgården mer tillgänglig. En av de intervjuade berättade att platsen varit stängd under behandlingsperioden för att ge utrymme till deltagarna och forskningen kring dem. Nu när rehabiliteringsträdgården används på ett annat sätt så öppnar det även upp för fler att ta del av platsen och ge den möjlighet att utvecklas.

Samtliga intervjuade uttryckte dock ett vemod över forskningsprojektets avslut. De beskrev tiden då trädgården var aktiv som givande och speciell då den hjälpte människor i behov av rehabilitering. Trädgården i sin fulla prakt hade en påtaglig hemtrevlig känsla som drevs av en stark pionjärs-anda hos medarbetarna (se figur 8). Den beskrevs under intervjuerna som en fantastik och inspirerande miljö. Gemensamt för de intervjuade är att de kände nostalgi när de tänkte tillbaka på tiden och platsen.

Figur 8. Del av rehabiliteringsträdgården när den användes för rehabiliteringsgrupper. Det vi ser på fotot är den stora dammen, del av köksträdgården och terrassen. (Fotografi: Frederik Tauchnitz, mellan 2002-2019)

Enligt teorin om plats och mening så kan en plats bli viktig av nostalgiska skäl. En viss händelse eller en specifik tid i livet kan kopplas till en plats och göra att platsen känns viktig, exempelvis som ett barndomsminne (Palang & Saar, 2009:12). Det kan också vara så att platsens tillgänglighet kan påverka dess mening för en individ. En plats som betytt mycket för en person plötsligt inte är tillgänglig eller har ändrats mycket kan komma att bli än mer viktig för personen (ibid). Detta kanske är fallet för rehabiliteringsträdgården, ett romantiserande då de som engagerat sig i trädgården tänker tillbaka på platsen och tiden som var då.

En av de intervjuade uttryckte att det fanns ett värde i att skapa en plats som växte med deltagarna. Detta är också ett sätt att ge en plats en mening. Personen menar att arbetet i trädgården gjorde avtryck på personerna då de satte ett frö och fick se det växa till något ätbart som sedan skulle skördas. Perenner och buskar som planterades under behandlingen blev ett sätt att lämna över och lämna kvar och skapa till nästkommande grupp och detta menade en av de intervjuade att det finns ett värde i och gav platsen en mening.

En plats kan bli viktig för en person då det är ett sätt att hitta och utveckla sin identitet. Den kan ge möjlighet att reflektera och ge självinsikt. En individs identitet kan skapas från flera olika platsers påverkan (Palang & Saar, 2009:11). Dessa erfarenheter om sig själv som skapats på olika platser tar en person med sig in i relationen till en ny plats (Palang & Saar, 2009:11). En plats kan också bli viktig och få betydelse av sociala skäl, relationer till personer eller olika aktiviteter som anordnas på platsen (Palang & Saar, 2009:7; Smaldone, et al. 2005:397). Dessa teorier går att koppla till personerna som skapade platsen. Ett av trädgårdens syfte var att reflektera och ge självinsikt vilket enligt teorin då stärker platsens mening. När deltagarna kommer till trädgården är deras engagemang till en början lågt och växer sedan under rehabiliteringsprogrammets gång, det är en del av processen

(Engström, et al. 2022:214). Vi kan därför anta att platsens mening växer sig större ju längre deltagarna är där. Då möjligheten att delta i aktiviteter och i det sociala växer under tid.

Det kan även vara känslor så som samhörighet som ger platsen en mening. Grupper som knyts till platsen för att de har samma intressen (Cresswell, 2009:5) Något som vi kan anta kom att betyda en stor roll för deltagarna. Platsen blir trygg för denna grupp och ett sätt att hitta gemenskap. En plats kan alltså ge uppsåt till flera olika känslor såsom lugn, trygghet, tillhörighet, gemenskap eller frihet (Palang & Saar, 2009:11). Dessa känslor kan vi tänka oss att rehabiliteringsträdgården medförde då det var en del av dess syfte.

3.10 Dwelling i rehabiliteringsträdgården då och nu

Det finns ett uttryck som kallas dwelling. Den tyske filosofen Martin Heidegger som var verksam under tidiga 1900-talet (Nationalencyklopedin, u.å.) hade en teori om begreppet dwelling då han menade att det inte är en aktivitet utan snarare en sinnesstämning. Det handlar om att existera i världen och att interagera med vår omgivning på ett personligt sätt (Kemsley & Platt, 2012:86). Han ansåg att för att existera krävdes det att "being there", alltså att vara där, underförstått på en plats. Detta utvecklades sedan av Tom Ingold, som menade att dwelling är ett sätt att existera i världen är att bygga sig en värld, en plats som människor knyter an till och håller nära (Ingold 2000:185). Att söka skydd menar han, är inte dwelling, utan snarare överlevnad. Men att faktiskt ta till sig omgivningen och skapa exempelvis ett hem kräver mer än så och då kallas det dwelling (Kemsley & Platt, 2012:88). Dwelling beskriver alltså hur vi existerar i världen och hur individen skapar meningsfulla platser för sig själv.

Hemkänslan som uteblivit efter projektet med deltagarnas slut beror delvis på att skötseln blivit nedsatt då trädgården inte sköts med samma engagemang och värme som den gjorde före 2019 (se figur 9 & 10). Detta går att koppla till Martin Heideggers teori om dwelling, då det som gått förlorat är personerna som har varit på platsen och skapat mening i form av att existera på platsen och ta hand om den. Dessa personer är både personal och deltagare. Att en trädgård hela tiden har ett behov av skötsel för att se presentabel ut är allmänt känt. Det har alltså en stor betydelse för denna plats mening om den sköts om eller inte. Detta behöver inte betyda att en trädgård behöver skötas om för att fylla en mening. Men i detta fall, då trädgården är uppbyggd med vissa skötselkrav och för att fylla en viss funktion är skötseln av stor betydelse.

Figur 9 och 10. Bilder på några av miljöerna i Alnarps rehabiliteringsträdgård idag (Foto: Charlotta Widebeck, juli 2023).

Hemkänslan som beskrivits med saknande ordalag efter forskningsprojektets slut behöver dock inte endast ha med den nedsatta skötseln att göra. Platsen har haft stor mening och betydelse under åren som det kom deltagare till platsen för rehabilitering. Under behandlingen gav både de som arbetade med trädgården och med deltagarna men även deltagarna platsen en mening. De knöt an, skapade rutiner och planterade och odlade nya plantor, buskar och träd till nästkommande grupper. Även detta kan vi koppla till teorin om dwelling. Detta kan ses än idag i trädgården, att det finns tydliga rester från tiden då trädgården användes för rehabilitering. Skillnaden är dock att de som använder sig av platsen idag inte har trädgården som utgångspunkt och därför blir den inte lika viktig och de som existerar gör inte det på samma personliga plan som ger platsen mening.

Att platsen växte med deltagarna genom deras engagemang i trädgårdssysslorna och resultatet som de lämnade efter sig till nästkommande deltagare som beskrevs i en av intervjuerna går också att koppla till Heideggers teori om dwelling. Platsen får en mening genom att individer interagerar med världen på ett personligt sätt, att existera och vara på platsen skapar och återskapar platsen. (Cresswell, 2009:3).

3.11 Plats och mening ur ett upplevelse- och tidsperspektiv

Känslan för en plats kan ändras, både meningen med platsen och en individs relation till platsen (Palang & Saar, 2009:16). Det kan handla om att relationen till platsen ändras, åldrande av personen eller specifika händelser. Det kan också ha med platsen i sig att göra, till exempel att det byggs nya byggnader. Platsens mening kan också ändras beroende på hur personen tar till sig platsen. Relationen till platsen kan ändras om du till exempel har läst om en plats och sedan besöker den (Tuan, 1977:18). Att uppleva en plats ger en relation till platsen utifrån aktivitet, minnen eller sociala relationer (Tuan, 1977:18).

Att se bilder på en plats och att sedan uppleva den på riktigt kan ge olika mening till platsen. Det finns foton tagna innan 2019 på Alnarps rehabiliteringsträdgård, att få uppleva platsen på riktigt är även det möjligt. Dock är platsens känsla annorlunda från hur den var när den användes för deltagargrupperna, så att uppleva platsen som den var när den användes för behandling är omöjligt. Detta gör att de som besöker platsen idag inte får ta del av samma känsla som platsen en gång gav.

En av de intervjuade menar att det finns fördelar med att de som besöker platsen får använda fantasin vid besök av parken. Att det inte behöver vara ett problem att platsen inte ser ut som den gjorde då behandling pågick i trädgården. Det finns dock en risk att platsen blir uppfattad på fel sätt och då ändrar mening om personer använder för mycket av sin fantasi, precis som när personer ser på foton istället för att besöka en plats. Det kan då bli så att platsen får olika mening för olika personer då den fantasin är individuell, detta beror dock på hur noggrann bakgrunds beskrivning den besökande får av platsen. Det går även att vända på det och tänka att det kanske inte är en risk utan att det även kan ses som en fördel då det kanske öppnar upp för kreativitet och nya tankar om hur en rehabiliterings-trädgård kan formas.

3.12 Platser med historia - parallellen med Kronborg Slott

Werner Heisenberg (1972:51) och Niels Bohr diskuterar i boken *Physics and beyond* (1972:51) om deras besök på Kronborg Slott i Helsingør, Danmark. Kronborg är känt som slottet där Shakespeares pjäs Hamlet utspelar sig på. Detta menar Niels Bohr ändrar hela uppfattningen om platsen, eftersom den vetenskapen ger platsen nytt liv och mening då han får en relation till platsen genom pjäsen. En plats kan alltså ändra mening beroende på vad den fyller för funktion.

Det finns paralleller att dra mellan Kronborg Slott och Alnarpsrehabiliteringsträdgård utifrån Heisenbergs och Bohrs teori. Plötsligt blir det inte bara ett slott utan det fylls av en historia och får en mening. Det kan vara samma sak med

rehabiliteringsträdgården i Alnarp. Det finns mycket skrivet och de som kommer till platsen känner till vad som hänt där och hur den har hjälpt människor. Trädgården har ett ryckte och en historia och den vetenskapen kanske kan bidra till att den får möjlighet att behålla sitt värde trots förändringarna som skett.

3.13 Törnrosaperspektivet

Vi skulle kunna förklara det som att trädgården ligger i en vila då den på grund av den ändrade användningen och nedsatta skötseln växer igen mer och mer för varje år. Dess struktur och form finns kvar men blir mer och mer dold då den inte hålls efter som den gjorde förr. Detta kan jämföras med sagan om Törnrosa (Grimm, 1975) som handlar om en prinsessa som får en förbannelse över sig av en fe som innebär att hon när hon är 15 år gammal ska sticka sig på en slända och sova i hundra år. Detta händer och prinsessan och slottet somnar i en djup sömn och en törnroshäck börjar växa runt slottet, den blir högre och högre och efter några år är hela slottet dolt av den täta törnroshäcken. Efter hundra år kommer en prins för att rädda prinsessan och då blir taggarna till rosor och en port öppnas för honom. När han hittar prinsessan väcker han henne med en kyss och de lever lyckliga i alla sina dagar.

Precis som Törnrosas sömn skulle vi kunna se det som att Alnarps rehabiliterings-trädgård ligger i en sömn med all sin potential som kan väckas till liv och blomstra och leva vidare om prinsen kommer och ger den en kyss. Törnroshäcken kan illustrera det faktum att trädgården växer igen på sina delar och hamnar i en vila under det som inte sköts som det en dag gjorde. Men det går också att tänka på törnroshäcken som något symboliskt som något som stänger ute de som är utanför. I Alnarps rehabiliteringsträdgård har det omvända skett jämfört med i sagan. Att trädgården har bytt användning öppnar istället upp för andra att ta del av platsen, en plats som var stängd tidigare, något som kan ses som en ny möjlighet och törnroshäcken blir då omvänd i sin symbolik.

3.14 Metoddiskussion

Intervjuer och litteraturstudie var ett bra val av metoder för detta arbete. Litteraturstudien lade en grund för hur intervjuerna skulle utformas och även förståelse för vilken information som saknades. Att intervjua resulterade i en djupdykning i frågan och gav svar som inte hade gått att få genom litteraturen. Det hade dock varit givande med ett större urval av de intervjuade. Detta märktes under kodningen då det fanns behov av material från fler intervjuade för att kunna göra en mer tillförlitlig jämförelse. I början av arbetet antogs att det skulle räcka med de som var planerade, men flera behövdes då det fanns ett behov av både de som arbetat med trädgården från början och de som arbetar där idag. Trots att flera intervjuer än tänkt från början utfördes så hade det behövts ännu fler inom de två grupperna. Då uppsatsen skrivs på 15 högskolepoäng fanns inte tiden att utöka urvalet då det inte planerats in från början.

Intervjuerna som utfördes var semistrukturerad med öppna frågor och detta gav möjlighet för den intervjuade att ha inflytande över intervjun. Detta gav en bredare information och bidrog till att en underfråga kunde läggas till som saknades i början av arbetet som handlar om plats och mening. Det blev dock svårt att koda då de olika intervjuade inte svarade på exakt samma frågor. Det hade för den sakens skull varit givande med mer struktur under intervjuerna. Det fanns dock vissa mönster som de intervjuade följde och i de aspekterna blev kodningen viktig och givande. Kodningen tydliggjorde även synpunkter som de intervjuade hade olika uppfattning om.

Efter de första intervjuerna märktes ett behov av att intervjua fler personer, då de intervjuade uttryckte att de inte kunde svara på de frågorna som ställdes angående platsen idag. Detta var på grund av att de som först intervjuades hade arbetat på platsen från början och hade nu avslutat sitt arbete i rehabiliteringsträdgården (första gruppen). Därför lämnades viktiga frågor utan svar som kunde hittas hos de som arbetar i trädgården nu (andra gruppen). Att få svar från båda dessa grupper gav ett mer tillförlitligt resultat.

Hade tid funnits hade det varit intressant att göra ett längre studiebesök på platsen och analysera den. Det hade även varit intressant att leta efter foton tagna när trädgården användes för rehabilitering och jämföra dem med foton från idag. Även ett större urval av intervjuade hade varit givande för uppsatsen. Att jämföra flygfoton hade också varit ett intressant verktyg för att se skillnader på själva utformningen av trädgården, men tyvärr fanns det inte tillräckligt med flygfoton att få tag på för att en jämförelse skulle bli givande.

Slutsatser och avslutande reflektioner

4.1 Slutsats

Vi kan se att en förändring har skett i rehabiliteringsträdgården sedan rehabiliteringsprogrammet upphörde. Ursprungsformen finns kvar men skötseln är nedsatt vilket påverkar dess uttryck. Ekonomi och omorganisering är de faktorer som påverkat platsens förändring. Platsen fyller idag en annan funktion än vad den gjorde innan 2019. Detta har påverkat de som arbetade med trädgården under dess uppstart och det är tydligt att samtliga personer som blivit intervjuade känner för platsen och vad den en gång var. Däremot skiljer de sig i sin uppfattning vidare förändringen av platsen är positiv eller negativ. Det finns både en vilja att bevara och utveckla trädgården i samma riktning som den var anlagd för, men det finns också en vilja att utveckla platsen på nya sätt och en inställning till att förändring av en plats inte behöver vara dålig då det kan öppna för nya möjligheter. Dessa ställs mot varandra och båda riktningar är möjliga för platsen.

Trädgården används på ett annat sätt idag än vad den gjorde tidigare. Före 2019 var det trädgården som stod i fokus på platsen, en skulle kunna mena att en användes som ett redskap i rehabilitering. Idag används den inte alls på samma sätt, utan den är en plats där lokaler finns som används som kontor och forskning, men trädgården är helt oberoende av verksamheterna som använder den idag. Dock finns spår av ursprungsanvändningen kvar (se figur 11 & 12), den används fortfarande i utbildningssyfte och även för studiebesök, vilket gör att den får leva kvar genom att den visas upp och berättas om. Själva trädgården ligger i vila, med sin historia, betydelse och välplanerade utformning är den nu igenvuxen. Den har potential att väckas till liv med sin skönhet, precis som en sovande Törnrosa. Alternativt kan den få fortsätta vila och bereda väg för nya möjligheter.

Figur 11. Dammen som är en rest från tiden då det bedrevs rehabilitering i trädgården (Foto: Charlotta Widebeck, juli 2023).

Figur 12. Den före detta köksträdgården som idag används för odling (Foto: Charlotta Widebeck, juli 2023).

4.2 Tankar som har väckts under arbetet

Teorierna om plats och mening och kanske framför allt exemplet med Hamlet och Kronborg Slott beskriver hur en bakgrundshistoria kan idealisera en plats och ge den ett uttryck tack vare dess historia. I analysen kan vi läsa om hur det förhöjer platsen och dess mening. Men det går även att vända på den tanken och problematisera förväntningen som uppstår om en läser om en plats. Att ha en förväntning på en plats kan både förstärka och stjälpa själva upplevelsen.

Ett exempel är om en person läser om ett slott och hur fantastiskt det är och sedan vid besöket endast ser en nedgången ruin. Då finns det plötsligt en risk att meningen med platsen försvinner helt, då förväntningarna inte kunde motsvara upplevelsen. Detta kanske skulle kunna bli ett problem även för rehabiliteringsträdgården i Alnarp. Att förväntningarna är höga och sedan möter besökaren något annat och därav finns det risk att trädgårdens status och därmed inflytande på nya rehabiliteringsträdgårdar sänks. För att detta ska undvikas krävs det noggrann dokumentation av hur platsen har sett ut och används och även att den informationen framkommer till besökaren.

I resultatdelen av denna uppsats kan vi läsa om hur de som använder sig av platsen idag använder sig av lokalerna, men inte är behov av trädgården i sig utan hade kunnat driva sin verksamhet på en annan plats också. Detta kan också påverka platsens mening. Tidigare var trädgården uppbyggd och formad för en viss

målgrupp och syfte tillskillnad från idag när den delas av flera med olika anknytning till själva trädgården. Att den delas kan ses som något positivt då den kan användas av flera och bli en mer öppen plats. Platsen kanske får en ny mening med de som använder den idag. Men om det önskas att hålla kvar vid den meningen den hade tidigare, före 2019, så blir det av stor vikt att hålla kvar de som har ett intresse av rehabiliteringsträdgården. Det skulle kunna innefatta de kurser där rehabiliteringsträdgårdar diskuteras eller studiebesök som sker som inspiration för anläggning av andra rehabiliteringsträdgårdar.

Under intervjuerna framkommer det att samtliga intervjuade kände en nostalgi för trädgården och det tyder på att samtliga såg trädgårdens mening. Det är känslan angående att den inte längre används och ser ut på samma sätt som tidigare som skiljer sig mellan de intervjuade. Att trädgården kan leva vidare med samma användning och mening som den hade före 2019 kanske hade varit möjligt och har även under åren övervägts. Men kanske finns det även något sunt i att trädgården går vidare och fyller en annan mening. Att inte låta nostalgi ta över utan låta platser förändras och växa till någonting nytt. Kanske denna tid för Alnarps rehabiliteringsträdgård är en uppstart för något helt annat som vi inte ens kan tänka oss idag. För det vi kan konstatera är att platsens mening har ändrats och kommer antagligen fortsätta utvecklas och ändras.

Angående teorierna om plats och mening kan man tolka det som att platsens mening är individuellt. En plats som en person har nostalgikänslor för kanske verkar helt betydelselös för en annan som inte har samma koppling till platsen. Eller om vi ser till teorin att en plats får mening då det är en plats där personer finner en identitet eller ett sammanhang. Så kanske samma plats kan upplevas som det motsatta. Om vi tänker oss hur en skolgård kan upplevas av ett gäng skolungdomar. Vissa kanske upplever den som trygg och en plats där de känner samhörighet, medan en annan kan uppleva samma plats med ångest och en känsla av ensamhet. Alltså skulle platsens mening kunna beskrivas som individuell och personlig och även formbar.

4.3 Framtida forskning

Under detta arbete har flera tankar väckts som det inte funnits utrymme för att fortsätta utforska på grund av arbetets omfattning. Nedan följer några exempel på vad som hade kunnat forskas vidare om i kommande arbeten.

Vi kan anta att platsen är betydelsefull för de personer som fått behandling på platsen då det antagligen var en speciell tid för dem i deras liv. Det hade därför varit intressant att fördjupa sig i hur deltagarna som vistats i trädgården för behandling personligen ser på att platsen har ändrats. En del av detta arbete diskuterar detta men det hade kunnat gå djupare med hjälp av återbesök och intervjuer med före detta deltagare.

En annan tanke som väckts under arbetets gång är att det hade kunnat vara intressant med en framtidsspaning av vad som kommer hända med

rehabiliteringsträdgården. Att den utvecklas och ändrats under sedan den anlagts får vi redovisat i detta arbete, men hur skulle trädgårdens framtida utveckling kunna se ut?

Referenser

- Bengtsson, A., Grahn, P., Lavesson, L., Oher, N., Åshage, A (2018). *Evidensbaserad design av utemiljö i vårdsammanhang*. (Rapport 2018:7). Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet. Tillgänglig via: https://pub.epsilon.slu.se/15686/11/bengtsson_a_et_al_181008.pdf
- Bengtsson, A., Åshage, A., Burman, R. & Oher, N. (2020). *Hälsofrämjande utemiljöer*. Alnarp: Tankesmedjan Movium.
- Bryman, A. & Nilsson, B. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Upplaga 3. Stockholm: Liber.
- Cresswell, T. (2009). Place. *International encyclopedia of human geography*. [elektronisk resurs]
Volym 8. 169-177.
- Ekstam, L., Pálsdóttir, A.M. & Asaba, E. (2021). Migrants' experiences of a nature-based vocational rehabilitation programme in relation to place, occupation, health and everyday life. *Journal of occupational science*, 28 (1), 144–158. <https://doi.org/10.1080/14427591.2021.1880964>
- Engström, Å., Juuso, P., Liljegren, M. & Lundmark Alfredsson, L. (2022). *Vård, omsorg och rehabilitering utomhus : teori, praktik och nya perspektiv*. Upp-
laga 1. Lund: Studentlitteratur.
- Grahn, P. & Stigsdotter, U.A. (2003). Titel på artikeln? *Journal of Therapeutic Horticulture*. 14, 38-48
- Grahn, P., Ivarsson, C.T., Stigsdotter, U.K. & Bengtsson, I.-L. (2010). Using affordances as a health-promoting tool in a therapeutic garden. I: Ward, T.C, Aspinall, P. & Bell, S. (red.) (2010). *Innovative Approaches to Researching Landscape and Health: Open Space: People Space 2*. London: Routledge, 120–159. Tillgänglig via: <https://doi.org/10.4324/9780203853252>
- Grahn, P. & Ottosson, Å. (2010). Trädgårdsterapi : Alnarpsmetoden : att ta hjälp av naturen vid stress och utmattning. Stockholm: Bonnier Existens.

- Grahn, P. (2012). Natur och hälsa i en alltmer urban livsmiljö. *Socialmedicinsk tidskrift* 3, sid 207-209. <https://socialmedicinsktidskrift.se/index.php/smt/article/view/917/727>
- Grimm, J&W. (1975). *Törnrosa*. Great Britain: Bergs förlag AB
- Heisenberg, W. (1972). *Physics and Beyond: Encounters and Conversations*. New York: Harper Torchbook.
- Holme, I.M., Solvang, B.K. & Nilsson, B. (1997). *Forskningsmetodik : om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Upplaga 2. Lund: Studentlitteratur.
- Sveriges lantbruksuniversitet, (2015). *Förslag om ett tvåårigt projekt i Alnarps Rehabiliteringsträdgård, inriktat på rehabilitering av flyktingar med krigstrauman*.
- Ingold, T. (2000). *The Perception of the Environment: Essays on livelihood, dwelling and skill*. London: Routledge.
- Johansson, M. & Küller, M. (2005). *Svensk miljöpsykologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Kemsley, K. och Platt, C. (2012). *Dwelling with Architecture*. New York: Routledge.
- Klingberg, G. & Hallberg, U. (2021). *Kvalitativa metoder helt enkelt!* Upplaga 1. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S., Brinkmann, S. & Torhell, S.-E. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Upplaga 3. Lund: Studentlitteratur.
- Lantmäteriet (2023). *Alnarp. SWEREF99TM, N:6170020, E: 381256*. [Kartografiskt material]. <https://minkarta.lantmateriet.se/> [2023-07-13]
- Lantmäteriet (2023). *Skåne. SWEREF99TM, N:6190225, E: 391740*. [Kartografiskt material]. <https://minkarta.lantmateriet.se/> [2023-07-13]
- Lantmäteriet (2022). *Alnarp. SWEREF99TM, N:6169958, E: 379797*. [Flygfotografi]. <https://minkarta.lantmateriet.se/> [2023-07-18]
- Löfgren, K. (2019). *Kvalitativ analys av intervjuutskrifter. Steg-för-steg-beskrivning för nybörjare*. [Video]. https://www.youtube.com/watch?v=oiyRXXRwsF_Q [2023-07-18]

- Nationalencyklopedin (u.å). Martin Heidegger.
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/martin-heidegger> [2023-07-04]
- Nordregio (2022). *TERAPI*. <https://www.vinnova.se/p/terapi/> [24-07-2023]
- Palang, H. & Saar, M. (2009). The Dimensions of Place Meanings. *Living Reviews in Landscape Research*. Volym 3 (nr, 3). <http://lrlr.landscapeonline.de/Articles/lrlr-2009-3/>
- Pálsdóttir AM, Stigmar K, Norrving B, Petersson IF, Åström M, Pessah-Rasmussen H. (2020). The nature stroke study; NASTRU: A randomized controlled trial of nature-based post-stroke fatigue rehabilitation. *Journal of Rehabilitation Medicine*. Volym 52 (nr, 2). <https://doi.org/10.2340/16501977-2652>
- Region Skåne (2023), *Naturunderstödd rehabilitering på landsbygd (NUR)*. <https://vardgivare.skane.se/vardriktlinjer/forsakringsmedicin/naturunderstodd-rehabilitering/>
- Smaldone, D., Harris, C. & Sanyal, N. (2005). An exploration of place as a process: The case of Jackson Hole, WY. *Journal of environmental psychology*, volym 25 (nr, 4), 397–414. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2005.12.003> [2023-07-18]
- Sveriges lantbruksuniversitet, SLU (2022). *Om Sensola*. <https://www.slu.se/institutioner/institutionen-for-manniska-och-samhalle/miljopsykologi/sensola/om-projektet/> [04-07-2023]
- Sveriges lantbruksuniversitet (2019). *Patrik Grahn SLU; Alnarps rehabiliteringsträdgård samt trädgårdsterapi*. [Video]. <https://www.youtube.com/watch?v=RcOdhZjv--I> [16-05-2023].
- Tauchnitz, F. (2005). *Rehab Bilder*. [Fotografi]. Används med upphovspersonens tillstånd.
- Tauchnitz, F. (2009). *Rehab Bilder*. [Teckning]. Används med upphovspersonens tillstånd.
- Tauchnitz, F. (mellan 2002-2019). *Rehab Bilder*. [Fotografi]. Används med upphovspersonens tillstånd.
- Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Upplaga 4. Lund: Studentlitteratur.
- Tuan, Y.-F. (1977). *Space and Place. The Perspective of Experience*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

- Täby kommun (2022). *Hälsa och biologisk mångfald*.
<https://www.taby.se/bygga-bo-miljo/miljo-och-hallbarhet/halsa-och-biologisk-mangfald/> [2023-07-18]
- Västra götalandregionen (2022). *Alnarps Rehabiliterings Trädgård*.
<https://www.vgregion.se/ov/grona-rehab/sok-gron-rehab/verksamheter-gron-rehab/alnarps-rehabiliterings-tradgard/> [2023-07-13]
- Wahrborg, P., Petersson, I.F. & Grahn, P. (2014). NATURE-ASSISTED REHABILITATION FOR REACTIONS TO SEVERE STRESS AND/OR DEPRESSION IN A REHABILITATION GARDEN: LONG-TERM FOLLOW-UP INCLUDING COMPARISONS WITH A MATCHED POPULATION-BASED REFERENCE COHORT. *Journal of rehabilitation medicine*, volym 46 (3), 271–276. <https://doi.org/10.2340/16501977-1259>

Tack

Jag är stolt att jag klarade av att skriva denna uppsats trots att det är under en speciell tid i livet med två småbarn, varav ett nästan nyfött. Jag vill tacka min handledare Anna Jakobsson för tydlig respons och handledning genom processen, jag kände mig alltid upplyft och inspirerad efter våra möten på ditt kontor!

Jag vill också tacka Alnarp campus och bibliotek för att jag fått möjlighet att sitta där under mina pluggdagar, ta del av böckerna och den fantastiska utemiljön. Tack också för att det blev mycket regn denna juli-månad då det var som mest intensivt för mig med pluggandet. Att gå ut i regnet ger mig kraft och är det bästa sättet att rensa hjärnan på.

Så vill jag såklart tacka min underbara Edvin, som banat väg för mig att ta den tid jag behövde och inte känna någon stress hem, komma till skolan med ammande barn och framförallt gett mig respons och varit bollplank under processens gång!

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Du hittar en länk till SLU:s publiceringsavtal på den här sidan:

- <https://libanswers.slu.se/sv/faq/228316>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.